

To seveda vspodbuja pisatelja, če vidi, da se njegovi proizvodi ne le čitajo, ampak, kar je zanj še važneje, tudi kupujejo. Zato pa je treba frivolnost očitati ne samo pisatelju, ampak tudi občinstvu, dokler namreč ima občinstvo tak vkus, da ga razkrivanje človeških nagot zabava, mika in vleče pisatelja (s praktičnega — denarskega — stališča), da mu kaže golote v vsakateri luči. Kadar se bo pa občinstvo obrnilo z gnusom od takih nespodobnostij, pisal bo pisatelj vse drugače. Ni grešnik samo tisti, ki piše, ampak prav tako tisti, ki bere. Poboljšanje se potem takem pridiguj obema dvema.

V jednom oziru je pa odgovornost pisateljeva vendar le večja. Ko smo namreč prej govorili o čitajočem občinstvu, o katerem smo rekli, da je deloma samo krivo naturalistične struje, mislili smo le na popolnoma odrastlo čitateljstvo, torej čitateljstvo, katerega naturalistični spisi istotako malo pohujšajo, kakor, recimo, idealistični poboljšajo, in katero je razsodno dovolj, da vé, koliko je v knjigi resnice, koliko pa pretiranosti. Treba pa vpoštevati še drugi del občinstva, to je tisti del, ki sicer manj

kupuje, pa tem več in rajši čita, in ker se nima trdnih nazorov o človeštvu in svetu sploh, utrjuje in popolnjuje si jih s čitanjem. Za ta del čitateljstva, mladino namreč, tudi odrastlo, moško in še bolj žensko, je pa naturalizem pohujšljiv in zato nevaren, zakaj nazore o človeštvu ustvarjati si po naturalističnih spisih se pravi, naravo opazovati skozi temne naočnike ter hiteti naravnost v naročje pesimizmu in cinizmu, ne gledé na to, da mesena razkošnost v romanih te vrste mlademu človeku to strast, ki sicer v njem še spi, vzbuja in vnema. Izgovor in zagovor naturalistov, da ne pišejo za mladino, veljata sev le toliko, kolikor je gotovo, da njih spisi njej res tudi v roke ne prihajajo. Ta gotovost pa menda ni posebno velika.

Drugi steber, na katerega se opira naturalizem, je pa sedaj vladajoča moda. Ravno kar je namreč naturalizem silno modérn, bodisi za pisatelja ali pa čitatelja, in to je dovolj za nekaj časa. Pa tudi le za nekaj časa; zakaj treba ni nič drugega ko nekoliko potrpljenja, da se ta literarna moda preživi, in konec je bo kakor vsake druge.

Književnost.

Lužiško-srbska književnost.

(Poroča dr. Fr. Kovačič.)

Zadnji ostanki nekdanj mnogobrojnih in močnih lužiskih Slovanov dandanes le še životarijo. Mogočni nemški duh jih je v vsakem oziru popolnoma stisnil v svoje pesti. Zatorej je pa tem zanimivejši vsak pojav v težavni borbi za obstanek. In prav iz zadnjega časa imamo zaznamovati dva vesela pojavi na prosvetno-književnem polju teh krajevno daljnjih, a po usodi nam bližnjih bratov.

Znamenit pojav za ta narodič se mora smatrati prevod sv. pisma nove zaveze, katerega je priredil velezaslužni rodoljub in pisatelj, kanonik Jurij Łusčanski, in je izšel l. 1896.

Prav značilno je za žalostni položaj lužiskih Srbov, da so šele sedaj dobili sv. pismo v svojem jeziku.

Ne le, da vsled nejedinstvi svojih pradedov tiče že stoletja pod tujo oblastjo, razcepila jih je še v verskem oziru reformacija. Vsled pritiska nemških plemičev in pomanjkanja jezika zmožne katoliške duhovščine, je večji del lužiskih Srbov sprejel Lutrov nauk, in tako je dandanes med njimi 150.000 protestantov in le 10.000 katoličanov.

Protestantski Srbi so dobili takoj po prestopu sv. pismo v svojem jeziku (po prevodu Lutrovem), a katoličani so bili številno preslabi, da bi si bili mogli omisliti lasten prevod sv. pisma.

Prva narodna knjiga katoliških Srbov je bil katekizem, katerega je izdal jezuit Jakub Ticiń l. 1685. — Jurij Swętlík je sicer preložil (1688 do 1711) tudi celo sv. pismo, toda zaradi pomanjkanja sredstev in premajhnega števila bralcev je delo ostalo v rokopisu.

To je bilo mogoče šele sedaj, ko se je narodna zavest probudila in napredujoča omika ljudstvu vdahnila veselje do branja. Nekaj odlomkov — za nedeljsko porabo — se je tiskalo že leta 1872.

Misel, da se izdá celo sv. pismo, ali najprej vsa nova zaveza, je sprožil rajni rodoljub in pisatelj Mihael Hornik (umrl 22. svečana 1894). On je nagovoril takratnega ravnatelja lužiško-srbskega semenišča v Pragi, sedanjega kanonika Łusčanskega, da se je lotil prelaganja nove zaveze. S svojim obilnim jezikovnim znanjem ga je tudi krepko podpiral.

Po Hornikovi smrti je pomagal pri prelaganju župnik I. Skala.

Založništvo je prevzelo društvo sv. Cirila in Metodija in, kar je zopet značilno za ondotne literarne razmere, moralo se je v ta namen zbirati prostovoljnih doneskov, ker se bodo z naročnino komaj stroški poravnali.

V uvodu na 52 straneh podaja prelagalec zgodovinsko-kritične podatke o novozakonskem kanonu, sam svetopisemski tekst pa obsega 470

stranij. Pod tekstom je kratka razlaga težjih mest nalik naši Allioli-Wolfovi izdaji. — Človek bi mislil, da bo tu kar mrgolelo neprebavljivih germanizmov, a čitatelja iznenadi bogastvo jezika, gladki zlog, obilje korenitih slovanskih izrazov in oblik. Tako se je med drugimi v tem narečju ohranil aorist, ki večkrat prav izvrstno izraža misel grškega izvirnika, bolj kakor Vulgata in nemški prevod.

Marljivemu gospodu pisatelju Luščanskemu služi to delo v čast, v književni zgodovini lužiških Srbov mu ostane trajen spominik.

Drug znamenit pojav na književnem polju Lužičanov je petdesetletnica njihove Matice.

Dne 7. mal. travna t. l. je minulo petdeset let, kar se je po prizadevanju gorečega rodoljuba Jana Ern. Smolerja l. 1847. ustanovila ta prezasluzna družba, katero Lužičani po pravici imenujejo „duchowna mać (mati) srbskeho luda“. — Razdvojeni v verskem oziru se tudi narodopisno delé v gornje in dolnje Lužičane in govoré tri dokaj različna narečja, h temu je še imel skoro vsak pisatelj svoj pravopis. V takih razmerah bi bil na predek nemogoč.

Dobro misleči može obeh veroizpovedij so se tedaj združili v Matici, ki je tako postala duševno središče vsega kulturnega delovanja v Lužici. Razlika v pravopisu sicer še ni izginila — saj še celó maloštevilni katoličani pišejo z latinskim in nemškim pravopisom; katoliška lista: nabožni „Katholski Posol“ in politično-zabavne „Serbske Novini“, izhajata v nemški opravi, ker je ljudstvo iz šole privajeno nemškemu pravopisu; vendar Matica je vzbudila zavest narodne jednosti in pisateljske moči napotila k jedinstvenemu delovanju. V preteklih petdesetih letih je Matica srbščino dokaj očistila in ogladila, njeni letopisi in časniki so raztrosili nešteto dobroga semena med narod.

Najznamenitejšje njeno delo je Pfuhlov lužiško-srbski slovar, ki je vsem mladim pisateljem zlato vodilo.

Lužičani pa tudi dobro poznajo veliko važnost svoje Matice, zato je so se ob njenem jubileju zbrali v Budišinu vsi zastopniki lužiško-srbskega naroda. Jubilejska svečanost se je vršila dné 20. in 21. malega travna t. l. Prvi dan je zborovalo lužiško-srbsko dijaštvo, potem razni odseki Matice: leposlovni, jezikoslovni, narodopisni, godbeni. Zvečer je bila slavnostna predstava Bartove drame „Na hrodzišku“. Predmet je iz dobe pokristijanjenja Lužic in bojov za narodno samostalnost. Dnó 21. malega travna so udje položili venec na grob ustanovitelja Smolerja in kanonika M. Hornika. Ta dan je bila tudi slovesna skupščina, kjer so poleg navdušenih govorov odmevale domoljubne pesmi. K sklepu so vsi zapeli narodno koračnico: „Naše serbstvo s procha stawa.“

Posebnega pomena je, da se je ta dan položil tudi temeljni kamen narodnemu domu, ki bo središče narodnega življenja v Budišinu. Za zgradbo se zbirajo radovoljni doneski, delo bi se imelo dovršiti v desetih letih.

Zvečer istega dné je bil slavnostni koncert vseh narodnih pevskih društev, po koncertu pa komers, kjer so se zopet zbrani rodoljubi z navdušenimi govori vspodbujali k težavnemu delu.

Izmed drugih je tudi naša Slovenska Matica poslala severni posestrimi ob tej priliki srčno čestitko, kateri se iz slovanskega juga v imenu čitateljev pridružujemo tudi mi, želeč, da vrla „Maćica“ prospeva in cvete „k Bohu česći a Serbam k wužitku“!

Druge književnosti.

Z ozirom na poročilo o knjigi dr. M. Murka „Deutsche Einflüsse auf die Anfänge der böhmischen Romantik“ (Dom in svet, 1897, šte. 12, str. 382—384) dobili smo od pisatelja sledeči odgovor:

Iz kritičnih opazk gosp. dr. Jožefa Debevca, ki se sicer stvarno popolnoma z mano strinja, moglo bi se soditi, da se v knjigi nahajajo protikatoliški nazori. Ne govorim o tem, da je v takem slučaju že kot mož ne bi bil ponudil graški „Styrii“ v zalogo. Posamezni izrazi, nad katerimi bi se res lahko posebno duhovniki spodtikali, čitajo se pač precéj drugače v zvezi s celo vsebino. Ako pravim o Kollárju, da se je pozival „angesichts der pfäffischen Angriffe gegen die Volkslieder gerade von Seite seiner evangelischen Berufsgenossen“ (str. 231, ne 234) „auf die hohe geistliche Würde Herders“, pač vidi vsakdo, zakaj in komu očitam „pfäffische Angriffe“. V tem zmislu se more ta izraz, s katerim se vse pové, česar je treba, rabiti tudi v književnosti. Podobno se jaz ne bi obotavljal tudi profesorjem, ki se gotovo čutijo vzvišene nad „šomaštre“, očitati n. pr. schulmeisterliche Beschränktheit. O Görresovi mistiki in njegovem poznejšem delovanju sploh nikjer ne govorim, ampak le o njegovih mitologičnih in etimologičnih „Phantastereien“. Teh pa je polna njegova „Mythengeschichte der asiatischen Welt“ (Heidelberg, 1810) in v teh so ga res posnemali tudi slovanski pisatelji (gl. str. 50—51, 153, 234, 263, 265, 267, 269). Ako pravim o Kollárju, „dass er wie die meisten Romantiker endete (ne: „sie endeten“) im Dienste der Reaction“, kažejo tudi prednji in naslednji stavki jasno, da mislim na absolutistično in narodnostno reakcijo Bachovo, o katerih posebno pri Jugoslovanih pač ne more biti dvojnega mnenja, kajti vzbuja prebridke spomine na plačilo, katero so dobili za svojo zvestobo l. 1848.